

Arap Baharı ve Yeni Ortadoğu

2011 yılında başlayan halk hareketlerinin ardından, Ortadoğu'nun değişim ve dönüşüm sürecine girmesiyle birlikte uluslararası sistem yeni ve önemli bir kırılma daha yaşadı. Bu değişim ve dönüşümle birlikte halk hareketlerinin mahiyetine dönük genel literatür yeniden tartışmaya açılırken, aynı zamanda bu literatürün Ortadoğu özelinde okunması da bir çok açıdan sorgulanmaya tabi tutuldu. Bu sorgulamanın ilk yoğunlaştığı alan, bölgenin demokratik gelişmişlik anlamındaki geçmiş siyasal tecrübesi üzerinden yürütülen, özelde İslam dünyasının ve genelde Arap ülkelerinin demokrasiyle bir arada olamayacağı tezinin yanlışlığı üzerineydi. Bölge halklarına yönelik, kalıplaşmış ve ezberlenmiş “ön yargılar ve oryantalist mit”lerin çöktüğüne yönelik okumalar, Arap siyasal alanın bir taraftan post modern devrimlerle yeniden şekillenmesi üzerine odaklanırken, diğer taraftan demokrasi ve özgürlük taleplerinin Batı baskısını da bertaraf etmeye dönük yönü bu okumayı güçlendirdi. Bu sorgulamanın ardından, otoriter liderlerin yönetimden uzaklaştırılarak rejim değişikliklerinin yaşanmasına paralel olarak; sivil toplum, siyasal partiler ve medya gibi yeni yapı ve dinamiklerin siyasal ve toplumsal alanda işlevsel hale gelmesiyle başlayan “yeni düzen”i anlamaya dönük çabalar da yoğunlaştı.

Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da, daha çok tabandan gelişen bu halk hareketlerinin ortaya çıkardığı değişim dalgasıyla birlikte şekillenmeye başlayan “yeni düzen” arayışı, Ortadoğu bölgesel sisteminde yeni konuları ve sorun alanlarını da ortaya çıkarmıştır. Bu yeni konuların başında, siyasal sistemlerin nasıl şekilleneceği bağlamında siyasal kurumlar ve partiler, seçimler, anayasa yapım süreçleri, toplumsal katılım ve mobilizasyon gibi hususlar bulunmaktadır. Ayrıca yeni düzeni şekillendiren dini yapılar, cemaatler ve toplumsal hareketlerin bu süreçteki rolü ve geleceği de yeniden

tartışılmaya açılan önemli bir unsurdur. Ortadoğu'nun geleneksel yönetim şekillerinde baskıcı ve otoriter yapılarla oluşturulan devlet sistemlerine karşı, zayıf siyasal ve toplumsal hareketlerin dönüştürme gücü ve talebi bu “yeni düzenin” çerçevesini belirleyeceği için bu hareketlerin anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, halk hareketlerinin ortaya çıkardığı önemli bir sonuç, Ortadoğu’da siyasal durgunluğun çözülmeye ve güç temerküzlerinin sorgulanmaya başlanmasıdır. Bu sorgulama ise halkların kendine güvenini artırmış ve yeni bir siyasal bilinçle değişimi getirebilecekleri inancını kuvvetlendirmiştir.

Sorun alanlarında ise, bölgesel ve küresel dengelerin bu dönüşümü nasıl etkilediği ya da bu dönüşümden nasıl etkileneceği ve güç dağılımının hangi bağlamda şekilleneceği konusu öncelikle dikkatlerin yoğunlaştığı hususlardır. Çünkü halk hareketleri ile birlikte bölgedeki güç dengeleri dönüşmekte dolayısıyla da devletler, dış politikalarını dinamik ve çok yönlü olarak yeniden dizayn etmek zorunda kalmaktadır. Ancak Batı'nın Arap baharına dönük politikası değişimi desteklemekten daha çok çelişkiler üzerinden yürümüştür. Dolayısıyla da Batı, yeni doğacak demokrasinin yanında olmanın daha çok, eski yapılara yabancılaşmayan bir tutum almıştır. Sonuçta da, Ortadoğu’da demokrasi dalgası yavaşlamış krallıklar ve monarşiler mevcut yapılarını büyük oranda korumuştur.

Ortadoğu’da yaşanan halk hareketlerinin ardından, bazı ülkelerde eski yapının devam etmesi, bazılarında krizin derinleşmesi ve iç çatışmanın yoğunlaşması, bazılarında ise geriye dönüşlerin yaşanması, Arap devrimlerinin geleceğine yönelik sorgulamaları tüm konuların önüne yerleştirmiştir. Dolayısıyla da, halk hareketlerini anlamaya dönük literatür ve tartışmalar, yeniden “başarısızlık” teması üzerine evrilmiştir. **Bilgi** dergisinin bu sayısı daha çok “Arap Baharı” olarak adlandırılan halk hareketlerinden sonraki süreci çeşitli yönleri ile ele alan konulara odaklanmıştır. Yayınlanan çalışmaların çoğu, 9-11 Ekim 2012 tarihinde Sakarya Üniversitesinde gerçekleştirilen “Ortadoğu’da Siyaset ve Toplum Kongresi”nde “Arap Baharı” ile ilgili panellerde sunulan seçilmiş çalışmalardır. Bu çalışmalar önce editörlük, ardından hakem sürecine dahil edilerek tekrar bir değerlendirmeye tabi tutulmuş ve hakem sürecinin ardından yayınlanmaya uygun bulunanlar bu özel sayıya dahil edilmiştir.

Muzaffer Ercan Yılmaz, “After Qaddafi: Building Peace in Libya” adlı makalesinde Kaddafi’nin devrilmesi sonrası Libya’da barış inşa sürecinin adımlarını, geçiş dönemini sağlama, geçici hükümeti kurma, yeni anayasa yapımı, ekonomik düzenlemeler ve ulusal uzlaşısı gibi aşamalarla açıklamaktadır. Ercan ayrıca bu çalışmada, çatışma sonrası durumlarda kurumsal zayıflık gibi nedenlerle dış yardım ihtiyacı olduğunu da vurgulamaktadır. “Mısır’da Sivil Toplumun Gelişiminde Meslek Birlikleri’nin Rolü” başlıklı çalışmada Merve Özen, Ortadoğu toplumlarında sivil toplumun gelişmediği vurgusuyla başlayarak, Mısır’da bu sorunun meslek birliklerinin güçlenmesiyle bir nebze çözüldüğünden bahsetmektedir. Makalede ayrıca, Mısır’da meslek birliklerinin nasıl muhalif bir rol oynadığı, toplumsal etkileri ve Mısır’daki dönüştürücü rolüne dikkat çekilmiştir.

Victor A. Vicente, “Viral Voices: Revolutionary Song, Social Media, and Youth Culture in the Arab Spring” başlıklı makalesinde sosyal medyanın Arap Baharı’nı yaşayan ülkelerde bu süreçlerin başlamasında ne gibi etkisi olduğunu analiz etmektedir. Bu çalışmada Vicente, ayrıca gençliğin de geçirdiği dönüşüm ve aralarındaki etkileşimin sürece nasıl yansındığını da incelemiştir.

“The Role of the Military in the Constitution-Making Process as a Part of Democratic Transition: The Comparative Cases of Turkey and Egypt” adlı makalede Merve İnce, anayasa yapım süreçlerinde ordunun etkisine değinerek Türkiye ve Mısır üzerinden bir karşılaştırmalı analiz yapmıştır. Her iki ülkenin de önceki anayasalarının ordu tarafından ya da ordu etkisi altında yapılmış olması ve her iki ülkenin de şu günlerde yeni anayasa yapım sürecinde olmaları yazarın bu iki ülkeyi karşılaştırma sebepleri arasındadır. Çalışmanın sonucunda yazarın amacı ordunu siyasi sistemlerin nasıl bir parçası olduğunu analiz etmek ve bu ülkelerde ordunun değişen pozisyonu ve mevcut durumu göstermektir.

İmad El-Anis ve Ashraf Hamed tarafından yazılan “From Spring to Summer? Revolutionary Change in Tunisia, Egypt and Libya” adlı ortak çalışmada yazarlar, Tunus, Mısır ve Libya’da 2010-2011 kışından 2012 yazına kadar devam eden devrimlerin önceki aşamalarını anlamayı ve bu üç ülkeyi karşılaştırmayı amaçlamaktadırlar. Rejim değişikliği ve geçiş sürecinde altı değişkenin rol oynadığını iddia eden yazarlar, bu üç ülkede de-

gişkenlerin birbirine çok yakın olduğunu ancak geçiş süreçlerine dair önemli farklılıklar da olduğunu altını çizmektedirler. Son olarak makalede dikkati çeken bu devrimlerin öncesindeki bazı aşamaların her bir devlette değişimin adımlarını ve yönünü belirlediğidir.

Muhidin Mulalic ise “Fostering of Civil Society by Muslim Women’s NGO-s in Bosnia and Herzegovina” başlıklı çalışmasında yine sivil toplum odaklı ancak bu kez Bosna-Hersek’teki kadın kuruluşlarını merkeze almıştır. Bosna-Hersek gibi çatışma sonrası, çok kültürlü, çok etnisiteli ve çok bölgesel bir toplumda sivil toplumu hayati önemiyle başlayan Mulalic, sivil toplumun fonksiyonlarını analiz ederek Bosna-Hersek’te sivil toplumun gelişmesi ve demokratik devletin sosyo-politik yönlerinin ilerlemesinde Müslüman Kadın STK’larının etkisi sorusuna cevap aramaktadır. Yazar bu cevabı ararken, “Nahla Education Center for Women” ve “Kewser-Zehra Association of Muslim Women” gibi STK’lardan temsilcilerle mülakatlar yaparak ve yazılı kaynaklar kullanarak sonuç üretmeye çalışmıştır.

Filiz Cicioğlu
Nebi Miş